

ÖĞRETMENLERİN HOŞGÖRÜ VE DEMOKRATİK TUTUMLARI

Prof.Dr. Savaş BÜYÜKKARAGÖZ
Selçuk Üniversitesi

Şahin KESİCİ
Selçuk Üniversitesi

Bu araştırmanın genel amacı, öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumlarını bilişsel alanda belirleyebilmektir. Bu araştırma survey modeliyle yapılmıştır. Prof. Dr. S.Savaş Büyükkaragöz tarafından geliştirilen "Demokrasi ve Hoşgörü Tutum Ölçeği" 71 bayan, 322 erkek olmak üzere toplam 393 ilkokul öğretmenine uygulanmıştır. Bu araştırma ile ortaya çıkan sonuçlardan bazıları şunlardır: (1) İlkokul öğretmenlerinin yarısından fazlası "Demokrasi olan bir yerde hoşgörü kendiliğinden ortaya çıkan bir olgudur" görüşüne katılmaktadır. Ayrıca bu görüşe cinsiyet bakımından bayan ilkokul öğretmenleri, erkek ilkokul öğretmenlerine oranla daha lehte bir tutum sergilemişlerdir. (2) İlkokul öğretmenlerinin çoğunluğu "Demokrasinin uygulandığı toplumlarda hoşgörü, yardımlaşma, işbirliği ön plandadır" görüşüne katılmaktadır. Ayrıca bu görüşe bayan ilkokul öğretmenleri, erkek ilkokul öğretmenlerine oranla daha lehte bir tutum sergilemişlerdir.

Demokrasinin eğitim kurumlarında tüm kural ve kaideleri ile uygulanabilmesi, en önemlisi de yaşatılabilmesi için öğretmenlerin hoşgörölü bir ortamda demokrasiyi yaşam biçimi haline dönüştürmeleri gerekmektedir. Öğretmenlerin eğitim kurumlarında demokrasi ve hoşgörü anlayışını birbirleriyle bağdaştırarak yaşatabilmeleri, vazgeçilmez temel kriterdir. Şimdi hoşgörü kavramını açıklayarak konuya girelim:

Hoşgörü, kendimize yakın veya uzak bulduğumuz insanların her türlü duygu, düşünce ve davranışlarını anlamak ve kabullenmek için o insanlara karşılıksız sevgi, saygı, güven ve anlayış duyarak kurulan fonksiyonel bir iletişim sürecidir. Bu fonksiyonel tanımdan hareketle hoşgörünün öğeleri ortaya çıkabilir. Bu öğeler; sevgi, saygı, güven, anlayış, kolaylaştırma, paylaşma, işbirliği, fonksiyonel hale getirme ve iletişim kurma şeklinde sıralanabilir (Büyükkaragöz, 1995, s.22). Eğitim ve demokrasi açısından önemli olan hoşgörünün bu öğeleri ile sosyal ilişkilerde bir kaynaşmanın ortaya çıkmasıdır. Bu kaynaşma sağlandığı takdirde hoşgörünün kullanılabilirliği artar ve bu kullanılabilirlikten hoşgörünün evrensel ilkeleri ortaya çıkar. Bu ilkeler arasında; bütünleşme, özgürlük, adalet, eşitlik, danışma, fikir alış-verişi ve denetim gibileri sayılabilir. Zira hoşgörü bir

anlayış ve hayat biçimidir. Bu anlayışın sürdürülmesi ve davranış biçimine dönüştürülmesi için uygun bir ortama ihtiyaç vardır. Elbette ki bu ortam demokratik* bir ortam olacaktır.

İnsanların hoşgörü içerisinde yaşayabileceği demokratik bir ortam oluşturmak demokrasinin yaşatılmasıyla insanlarda ortak bir demokrasi anlayışının geliştirilmesi ile mümkün olur. Bunun için de demokrasi eğitimine ihtiyaç vardır. Zira bireylere demokrasinin fonksiyon ve değerlerini kazandırmak ve davranış haline dönüştürmek bir eğitim sürecidir. Bu sürecin bir bütünlük arzettiği düşünülürse informal olarak devlet ve aileler, formal olarak okullar, en önemlisi de öğretmenlerin demokrasi ve hoşgörüyü öğrencilere benimsetmeleri ve davranış haline getirmeleri gerekmektedir.

Bireylere informal olarak demokrasi eğitimi toplum ve aile ile ve devlet tarafından kazandırılır. İnfomal demokrasi eğitiminde devletin üstlenebileceği roller arasında; bireylere yeterli maddi ve manevi yardımın yapılması, kitle iletişim araçlarının demokratik anlayışa göre yeniden yapılandırılması, her bireye eğitim imkanının tanınması gibi roller sayılabilir. Bu roller demokratik sistemi kabul etmiş her devlette görülebilir. Ama birey bazında informal olarak demokrasi eğitimi sağlam bir kişilik yapısı ile bu kişilik yapısının ürünü olan hoşgörü anlayışına dayalı tutumlarda görülür. Şüphesiz ki, çocuğa ve gence kazandırılacak değerler önce ailede kazandırılır. Çocuğun ve gencin inanç ve tutumları, ilk çocukluk yıllarında aile ortamı içinde edindiği ve öz varlığına sindirdiği kişilik üzerinde şekillenir (Büyükkaragöz, 1995, s.33).

Gençlerin ailede kazandığı demokratik değerleri geliştiren en önemli unsur aileden sonra okulda öğretmendir. Eğitim sisteminin başarısı temelde sistemi işleyip uygulayacak olan öğretmenlerin ve diğer personelin niteliklerine bağlıdır. Bundan dolayı "Bir okul ancak içindeki öğretmenler kadar iyidir" denilebilir. Bu nedenle hem görevi hem de toplumdaki yeri bakımından öğretmen demokratik yönetimin ve demokratik yaşama biçiminin temel oluşturan, anlayış, tutum ve idealleri geliştirmede olumlu hizmetler yapmaya, durumu en uygun kişidir. Onun böyle bir hizmette bulunabilmesi için hiç şüphesiz demokrasinin temel değerlerinden haberdar olması, bu değerlerin kendi hayatı üzerinde davranışa dönüştürülmesi gerekmektedir (Büyükkaragöz ve Üre, 1994). Bunun için de öğretmenlerin diğer insanlardan farklı olarak hoşgörü ve demokrasi konusuna daha hassas bir şekilde eğilmeleri ve üzerinde titizlikle durmaları gerekmektedir. Zira, hoşgörü farklı inanç ve kanaatleri kabul etme anlayışıdır. Hoşgörü konusunda hassas olan bir öğretmen; farklı inanç ve kanaat sahibine saygı duyar ve onu hoşgörür. En önemlisi de fikir ve kanaatlerle onun sahibini birlikte değerlendirir ve insanlara neden hoşgörülü davranmanın gerektiğini kolayca kavrar (Öner, 1990, s: 108-109).

Hoşgörü konusunda bu şekilde hassas bir düşünceye Sahip olan öğretmen, insanların hoşgörüyü öğrenmelerine en elverişli ortamı arar. Bu ortam şüphesiz ki demokrasi ile yönetilen toplum, aile ve okul ortamıdır. Hoşgörü demokrasimin, demokrasi de hoşgörünün olmaz ise olmaz koşullandır. Bu iki kavramı birbirinden soyutlayan öğretmen, öğrencilerine karşı hoşgörülü bir ortamda demokratik bir iklimi yaşatma imkanı sunamaz. Onun içindir ki öğretmenler Öğrencilerine karşı demokratik davranarak hoşgörülü olduğunu gösterebilirler (Başaran, 1995, s: 52-56). Zira bu konu ile ilgili olarak K. Levvin ve arkadaşlarının "Sosyal Kuvvetlerin Çözülmesi" adlı araştırmasının sonuçlarından bir örnek vermekte fayda vardır: Bu araştırmada K. Levvin (1953) ve arkadaşları kız ve erkek öğrenciler arasında iki grup teşkil etmişlerdir. Bu gruplardan biri demokrasi, diğeri otokrasi ilkelerine göre idare edilmiştir. Demokratik grupta, bütün tedbirler grubun kararıyla alınır. Alınan kararlar hakkında öğretmen rehber rolünü oynar, fakat kararların alınmasında hiçbir emir ve tavsiyede bulunmazdı. Çocuklar zorluğa maruz kalınca öğretmenlere başvururlar, öğretmen de onlara bazı yollar önerir, seçim öğrencilere kalırdı. Otokratik gruba gelince, burada bütün kararlar öğretmen tarafından verilirdi. Planlama ve çalışma metotları öğretmenin söylediği şekilde yapılırdı. Daha sonra demokratik sistemden alınıp otokratik sisteme tâbi tutulan çocuklardan neşeli, açık kalpli, bir arada çalışmaktan zevk duyan ve işleri hayat dolu olanlar az bir zaman içinde teşebbüs kabiliyetini kaybetmiş ve vurdum duymaz bir hale gelmişlerdir (Arvasi, 1976, ss: 78-90).

K. Levvin ve arkadaşlarının yapmış oldukları araştırmayı göz önünde bulundurarak ilkokul öğretmenlerinin demokratik bir ortamda hoşgörülü bir şekilde öğrencilerle kuracakları iletişim metotlarından bir kaç örnek vermekte fayda vardır:

1. Çocukların duyguları kabul edilmelidir. Etkili iletişim için ilk ve en önemli adım onların iç dünyaları dinlenerek atılmalıdır. "Matematik problemim çözemiyorum. Geri zekalının biriyim" diyen bir öğrenciye Öğretmenin, "Tabi ki geri zekalı değilsin, ama yeterince çalışmıyorsun" demesi yerine, "bu uzun problem sem tedirgin etti" şeklinde tepki göstermesi ile sorun kendiliğinden çözülebilir.
2. Yargılamayan bir ses tonuyla, sorun sözlere dökülerek açıklanmalıdır.
3. Öğrenci olumsuz bir davranışta bulunduğu anda, kısa, öz ve aşağılamayan bir tepki gösterilmelidir.
4. Öğrencilere farklı öğrenme yöntemleri sunulmalıdır.
5. Uyanlar en az kelime kullanılarak yapılmalıdır.
6. Öğrencilerin uygun davranışları görülmelidir. Bu konuda en çok yapılan hata, uygun davranışı garanti gözüyle görerek görmemezlikten gelmesidir. Çocuk uygun davranışlarıyla kendisini gerçekleştirmek isteyebilir. Uygun davranışın görülmesi ve pekiştirilmesi, hem

öğrencilerin olumlu davranışta bulunma sıklığını artırır, hem de bu durumu gözleyen diğer öğrencileri, aynı davranışta bulunmaya isteklendirebilir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1996, s:38-39).

Kısacası demokrasinin fonksiyon ve değerlerini yaşatacak olan öğretmenlerin demokrasi ve hoşgörü konusundaki tutum ve anlayışlarının hangi düzeyde olduğunu tesbit etmek bu araştırmanın problemi oluşturmaktadır.

Amaç

Bu araştırmamın genel amacı, ilkokul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusundaki tutumlarının ne düzeyde olduğunu belirleyebilmektir.

Yukarıda tespit edilen genel amaca ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Bayan ve erkek ilkokul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusundaki tutumları arasında bir fark var mıdır?
2. Değişik yan alanları (Sosyal Bilgiler-Türkçe, Matematik) seçmiş ilkokul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusundaki tutumları arasında bir fark var mıdır?
3. Farklı yerlerde görev yapan ilkokul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusundaki tutumlarında bir fark var mıdır?
4. İkokul öğretmenleri "hoşgörü, insanlara karşılıksız sevgi, saygı ve anlayış gösterebilmektir" görüşüne katılıyorlar mı?
5. İkokul öğretmenleri "Karşılıklı sevgi, saygı ve anlayış hoşgörüyü gerektirir." görüşüne katılıyorlar mı?
6. İkokul öğretmenleri "Hoşgöründe kişilerin fikirlerine saygı gösterilmesi ve sevgiyle yaklaşılması esastır." görüşüne katılıyorlar mı?
7. İkokul öğretmenleri "Demokrasilerde, insanların kişisel özgürlüklerinin etkili bir şekilde uygulanabilmesinde hoşgörünün büyük bir etkisi vardır." görüşüne katılıyorlar mı?
8. İkokul öğretmenleri "İnsanlara karşı hoşgörülü davranmak toplumun içerisindeki dayanışmayı artırır." görüşüne katılıyorlar mı?
9. İkokul öğretmenleri "İnsanlarda demokratik tutum ve düşüncelerin oluşmasında ve gelişmesinde hoşgörünün büyük bir etkisi vardır." görüşüne katılıyorlar mı?
10. İkokul öğretmenleri "Demokrasi olan bir yerde hoşgörü kendiliğinden ortaya çıkan bir olgudur." görüşüne katılıyorlar mı?

11. İlkokul öğretmenleri "Hoşgörü demokrasinin temel öğelerindendir." görüşüne katılıyorlar mı?
12. İlkokul öğretmenleri "Hoşgörü demokrasinin kalıcılığım sağlar." görüşüne katılıyorlar mı?
13. İlkokul öğretmenleri "Hoşgörünün, demokrasi üzerindeki etkisi, siyaset, kültür, iletişim vb. unsurlara da hakim olmasıyla birlikte ortaya çıkar." görüşüne katılıyorlar mı?
14. İlkokul öğretmenleri "Demokrasilerde insanların birbirine hoşgörülü davranmalarının temelinde karşılıklı saygı vardır." görüşüne katılıyorlar mı?
15. İlkokul öğretmenleri "Hoşgörülü toplumlar demokratik tutum, düşünce ve anlayışları çabuk benimserler." görüşüne katılıyorlar mı?
16. İlkokul öğretmenleri "Toplumlarda demokratikleşmenin sağlanmasında, insanlar arasında kurulacak olan iletişim, hoşgörü, sevgi ve saygı ortamına ihtiyaç vardır." görüşüne katılıyorlar mı?
17. İlkokul öğretmenleri "Demokrasinin uygulandığı toplumlarda hoşgörü, yardımlaşma, işbirliği ön plandadır." görüşüne katılıyorlar mı?
18. İlkokul öğretmenleri "Demokrasi ile hoşgörü arasında kardeşlik ilişkisi vardır." görüşüne katılıyorlar mı?
19. İlkokul öğretmenleri "Hoşgörünün hakim olduğu demokrasilerde kişi haklarına saygı vardır." görüşüne katılıyorlar mı?
20. İlkokul öğretmenleri "Demokrasi toplumların hoşgörülü tutum ve düşüncelerini etkiler." görüşüne katılıyorlar mı?
21. İlkokul öğretmenleri "Demokrasilerin temelinde karşılıklı anlayış ve güven vardır." görüşüne katılıyorlar mı?
22. İlkokul öğretmenleri "Sistemli ve fonksiyonel bir hoşgörü anlayışına sahip bireylerde kendine ve başkalarına karşı güven duygusu gelişir." görüşüne katılıyorlar mı?
23. İlkokul öğretmenleri "Hoşgörü, bireylere ve toplumlara işleri kolaylaştırma anlayışı kazandırır." görüşüne katılıyorlar mı?
24. İlkokul öğretmenleri "Demokrasiye inanma, bunu kişiliğin genel bir tutumu olarak kabullenme bireye verilecek olan demokrasi eğitimi üe olur." görüşüne katılıyorlar mı?

Sınırlılıklar

Bu araştırma iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım ilkokul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusundaki tutumlarıyla, hoşgörü ve demokrasi arasındaki ilişki teorik olarak gözönünde bulundurularak problem bölümünde incelenmiştir. İkinci kısım olan saha araştırma kısmı ile 1994-

1995 eğitim-öğretim yılının sonunda Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin açmış olduğu "Lisans Tamamlama Programı"na devam eden ilkokul öğretmenleri ile sınırlıdır.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma yürütüldüğü ortam açısından ele alındığında "Okul Survey" niteliği taşımaktadır. Survey çalışmaları, genellikle tabii çevre içinde oluşmaktadır. Bu tür bir araştırmada değişkenlerin ayarlanması, olayların meydana gelme ya da gelmemesinin kontrolü diye bir durum söz konusu değildir. Okul survey yönteminde araştırmalar okulun toplumla ilişkileri açısından olabileceği gibi, okulun kendisine ait özelliklerin gelişimi, sorunları ve ihtiyaçları yönünden de planlanabilmektedir (Büyükkaragöz, 1995, ss: 143-144).

Bu araştırmada veri toplama tekniği olarak tutum ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya katılanların kişisel bilgileri, görüş, düşünce ve tutumları tutum ölçeği yolu ile belirlenmiştir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı'nda çalışan ilkokul öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışma evrenini ise 1994-1995 eğitim-öğretim yılının sonunda Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin açmış olduğu "Lisans Tamamlama" programına katılan ilkokul öğretmenleri oluşturmaktadır.

Çalışma evreninde yer alan ilkokul öğretmenlerinden random usulü ile örneklen seçilmiştir. Örneklem alınan ilkokul öğretmenlerinin yan alanları, görev yerleri ve cinsiyetlere göre dağılımı tablo 1'de verilmiştir. Örneklem alınanların sayısı fazla tutulmaya çalışılmıştır. Çünkü "Lisans Tamamlama" programına devam eden öğretmenler Türkiye'nin dört bir yerinden görev yapanlar olmakla birlikte M.E.B. içerisinde bir yekûn teşkil etmektedirler. Örneklem alınan öğretmenlerin random usulüyle belirlenmesi sonucunda çalışma evrenini temsil özelliğini yüksek tutması amacıyla gereken özen gösterilmeye çalışılmıştır. Bu yolla 393 ilkokul öğretmeni üzerinde bu araştırma gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Demokrasi ve hoşgörü ile ilgili tutumların ölçülmesinde Thurstone ve Likert tipi tutum ölçeği geliştirme tekniğinden faydalanılmıştır. Ölçeğin ismi ise "Demokrasi ve Hoşgörü Tutum Ölçeği"dir. Bu ölçeğin hazırlanması sırasında, olumlu ve olumsuz ifadelerin tesbiti, tesbit edilen bu ifadenin benzer bir grupta denemelik olarak uygulanması maddelerin ayırt edicilik özelliklerinin tesbitinde Likert tipi tutum ölçeği geliştirme tekniğinden faydalanılmıştır. Demokrasi ve hoşgörü ile ilgili tutumların tesbiti ve

gruplandırılması, tutumların negatif ve pozitif oluşlarına göre liste edilmesi, liste edilen görüşlerin tekrar öğretmenlerin görüşüne sunulmasında ise Thurstone tipi tutum ölçeği hazırlama tekniğinden faydalanılmıştır.

Tutum, somut bir objeye veya soyut bir kavrama ilişkin, ona karşı yahut ondan yana olma şeklinde beliren, bireyin düşünce ve duygularına yön veren öğrenilmiş öz eğilimler olarak tammlanabilir (Tekindal, 1988, s.29). "Demokrasi ve Hoşgörü Tutum Ölçeği"ni geliştirme basamaklarını şu şekilde özetleyebiliriz:

Bu ölçeğin geliştirilmesinde ilk aşama olarak demokrasi ve hoşgörü ile demokrasi ve hoşgörü arasında kurulması gereken ilişkinin boyutları ile ilgili 150 ifade tespit edilmiştir. Bu ifadelerin gruplandırılması yapılmış olup uzman görüşleri alınmıştır. İfadelerin tespit ve gruplandırılmasında ilkökul öğretmenlerinden faydalanılmıştır. İfadeler bilişsel bazda tutulmaya çalışılmıştır. Bilişsel bazda ele alınan bu ifadelerin açık ve kesin olmasına ve en olumlu uçtan en olumsuzu2a kadar demokrasi ve hoşgörü ile ilgili bütün tutumların gösterilmesine dikkat edilmiştir. Daha sonra 100 ilkökul öğretmeni hakem öğretmen tesbit edilmiş, bu hakem öğretmenlerden ifadelerin en olumlularından olumsuzuna doğru puanlanması istenmiştir.

Daha soma elde edilen 150 civarındaki değişik görüşler içinde en sık rastlananları seçilmiş ve görüş sayısı 21'e indirilerek, "Demokrasi ve Hoşgörü Tutum Ölçeği Formu" oluşmruştur. Ayrıca her bir madde için madde analizi yapılmıştır. Tutum ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek amacıyla "Lisans Tamamlama" programına katılan 40 ilkökul öğretmenine "Demokrasi ve Hoşgörü Tutum Ölçeği" formu verilmiştir. Öğretmenlerden 21 görüşe katılım, kararsızım, katılmam seçeneklerinden sadece birini işaretlemek suretiyle cevap vermeleri istenmiştir. 40 ilkökul öğretmeninden toplanan formlar için her görüşe ilişkin cevaplardan katılım seçeneğine 3, kararsızım seçeneğine 2, katılmam seçeneği 1 puan olarak değerlendirilmiş olup her öğretmenin almış oldukları puanlar ayn ayn hesaplanmıştır. 30 gün soma yine ayn form ayn gruba uygulanarak aldıkları puanlar ayn ayn hesaplanmıştır. Öğretmenlerin birinci ve ikinci uygulamadan aldıkları puanlar arasındaki korelasyon hesabı bilgisayar ortamındaki paket programla gerçekleştirilmiş olup güvenilirlik katsayısı .94 bulunmuştur. Bu katsayı güvenilirlik hesaplaması için oldukça yüksektir. Bu aşamaların sonunda 21 görüşten oluşan "Demokrasi ve Hoşgörü Tutum Ölçeği" oluşturulmuştur.

İlkökul öğretmenlerinin tutum ölçeğindeki ifadelere serbest ve rahat bir şekilde işaret yapabilmeleri amacıyla ölçekte kimlik bilgilerine, yer verilmemiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verileri toplamak amacıyla ilkökul öğretmenlerine "Demokrasi ve Hoşgörü Tutum Ölçeği" uygulanmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni öğretmen-

lerin hoşgörü ve demokratik tutumlarıdır. Bağımsız değişken ise; cinsiyet, yan alan ve görev yerleridir.

Uygulanan ölçme aracından elde edilen sonuçlar statistix 3.0 paket programı ile değerlendirilmiştir. Bu programla yapılan işlemlerde, araştırmaya katılan bayan ilkököl öğretmenleriyle, erkek ilkököl öğretmenlerinin görüşleri arasında, değişik yan alanlarda "Lisans Tamamlama derslerine devam eden" ilkököl öğretmenleriyle, farklı yerlerde görev yapan ilkököl öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı bir bağımlılık olup olmadığı her görüşler için Ki-Kare (X^2) yöntemi ile bilgisayar ortamında test edilmiştir. Manidarlık derecesini belirlemede 0.05 güven düzeyi (alfa değeri) kabul edilmiştir. Ki-Kare hesaplamalarından belirgin bir fark ortaya çıkanlar $P<0.05$ şeklinde belirlenmiş olup, sadece belirgin fark çıkan görüşlerin Ki-Kare değerleri tabloların altında gösterilmiştir.

Ölçekten elde edilen bulguları her kesimden insanın değerlendirilebilmesi için frekans ve yüzdeler dayanan tablolar oluşturulmuştur. Uzmanlık derecesine sahip araştırmacıların ölçekteki maddeler arasındaki ilişkileri test edebilmeleri içinde Ki-Kare sonucu anlamlı çıkan maddelerin Ki-Kare değerleri tablo altında gösterilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın tümü 23 tablodan oluşmaktadır. Bu tebliğde; örnek oluşturması bakımından bir adet kimlik bilgilerinde 1 adet de bulgularla ilgili tablolara yer verilmiştir. Bu tabloların altında yorumları yer almaktadır.

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırma kapsamına alınan ilkököl öğretmenlerinin 71'i bayan, 322'si erkek olup, bayanlar genel dağılımın %18'ini erkekler %82'sini oluşturmaktadır. Bu 393 ilkököl öğretmenin yan alanlara göre dağılımı ise; sosyal bilgiler alanında 159, Türkçe yan alanında 126, Matematik yan alanında ise 108'dir. Bayan ilkököl öğretmenlerinin erkek ilkököl öğretmenlerinden az olmasının nedeni de "Lisans Tamamlama Programına" katılanların sayısına göre oranlanmış olmasındandır.

Tablo 2'de görüldüğü gibi "Hoşgörü bireylere ve toplumlara işleri kolaylaştırma anlayışı kazandırır" görüşüne ilkököl öğretmenlerinin verdikleri cevaplar istatistiki (Ki-Kare) bakımından incelendiğinde görev yerleri bakımından manidar bir fark çıkmakla birlikte cinsiyet ve yan alanlar bakımından manidar bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

İlkököl öğretmenlerinin verdikleri cevaplar yüzdeler itibariyle incelendiğinde olumlu görüşlerin %81 ile %100 oranları arasında kararsızlık durumunun %2 ile %14 oranları arasında, olumsuz görüşlerin %1 ile %10 oranları arasında bir dağılım gösterdiği bulunmuştur.

Tablo 1. Araştırma Ömeldemini Oluşturan İlkokul Öğretmenlerinin Yan Alanlara, Görev Yerlerine ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı"

BRANŞ	SINIF ÖĞ RETMENLİĞİ																			
	SOSYAL BİLGİLER						T Ü R K Ç E						M A T E M A T İ K							
YAN ALAN	İl-İlçe		Köy-Kasaba		G.T.		İl-İlçe		Köy-Kasaba		G.T.		İl-İlçe		Köy-Kasaba		S.T.			
Ö E E V YERİ	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
3	7	11	7	7	14	9	24	39	8	12	32	25	17	31	5	15	25	23	71	18
S	54	89	91	93	145	91	37	61	57	88	94	75	38	69	45	85	83	77	322	82
T oplam	61	100	98	100	159	100	61	100	65	100	126	100	55	100	53	100	108	100	393	100

Tablo 2. Hoşgörü, Bireylere ve Toplumlara İşleri Kolaylaştırma Anlayışı Kazandırır

BRANŞ	SINIF ÖĞ RETMENLİĞİ																																			
	SOSYAL BİLGİLER						T Ü R K Ç E						M A T E M A T İ K																							
YAN ALAN	İl-İlçe		Köy-Kasaba		G.T.		İl-İlçe		Köy-Kasaba		G.T.		İl-İlçe		Köy-Kasaba		S.T.																			
CİNSİYET	B	E	B	E	B	E	B	E	B	E	B	E	B	E	B	E	B	E																		
Görev Yeri	Ü-Üçe	Köy-Kasaba	İl-İlçe	Köy-Kasaba	İl-İlçe	Köy-Kasaba	İl-İlçe	Köy-Kasaba	İl-İlçe	Köy-Kasaba	İl-İlçe	Köy-Kasaba	İl-İlçe	Köy-Kasaba	İl-İlçe	Köy-Kasaba	İl-İlçe	Köy-Kasaba																		
n	7	54	91	24	8	37	57	17	8	38	45	48	23	129	193	177	216																			
İ.Y.	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%																		
ÇATILIRIM	7	100	6	86	49	91	74	81	22	92	8	100	34	92	48	84	16	94	7	88	38	100	42	93	45	94	21	91	121	94	164	85	166	94	185	86
ÇATILMAM	-	-	1	14	4	7	8	9	-	-	-	-	3	8	5	9	1	6	1	12	-	-	2	4	1*	2	2	9	7	5	15	8	8	4	17	8
T oplam	7	100	7	100	54	100	91	100	24	100	8	100	37	100	57	100	17	100	8	100	38	100	45	100	48	100	23	100	129	100	193	100	177	100	216	100

S.D=2

X²=7,571

P<0.05 (Görev yerleri bakımından)

Büyükkaragöz ve Kesici

Bu olumlu durum ilkökul öğretmenlerinin tamamına yakının "Hoşgörü bireylere ve toplumlara işleri kolaylaştırma anlayışı kazandırır" görüşüne inanan bir anlayış ve tutum içinde olduklarını göstermektedir. Zira, hoşgörüde geniş bir kolaylaştırma anlayışı vardır. İnsanlar bazı anlarda çok zor duruma düşerler. Bu zor durumdan yine hoşgörünün tolerans sınırları içerisinde mevcut olan kolaylaştırma anlayışı ile kurtulurlar. Çünkü kolaylaştırmada dengeleme ve mevcut soruna kalıcı çözüm bulma vardır.

Sonuç

Buraya kadar öğretmenlerin demokrasi ve hoşgörü ilişkileri ile demokrasi ve hoşgörü eğitimi hakkındaki görüşleri araştırılmıştır. Elde edilen bulgulardan bazılarına da yer verilmiştir.

Araştırmayla elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenerek verilmiştir:

1. Bayan ve erkek ilkökul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusundaki sergiledikleri tutumlar arasındaki fark bayanlar lehine bulunmuştur.
2. Değişik yan alanlarda (Sosyal Bilimler, Türkçe, Matematik) "Lisans Tamamlayan" ilkökul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusundaki tutumları arasında belirgin bir fark bulunamamıştır.
3. Farklı yerlerde (il-ilçe, kasaba-köy) görev yapan ilkökul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusundaki tutumları arasındaki fark il ve ilçe de çalışan öğretmenlerin lehine bulunmuştur.
4. İlkökul öğretmenlerinin tamamına yakını "Hoşgörü; insana karşılıksız sevgi, saygı ve anlayış gösterebilmektir" görüşüne katılmaktadırlar.
5. İlkökul öğretmenlerinin tamamına yakını "Karşılıklı sevgi, saygı ve anlayış hoşgörü gerektirir" görüşüne katılmaktadırlar.
6. İlkökul öğretmenlerinin tamamına yakını "Hoşgörüde kişilerin fikirlerine saygı gösterilmesi ve sevgiyle yaklaşılması esastır" görüşüne katılmaktadırlar.
7. İlkökul öğretmenlerinin tamamına yakını "Demokrasilerde, insanların kişisel özgürlüklerinin etkili bir şekilde uygulanabilmesinde hoşgörünün büyük bir etkisi vardır" görüşüne katılmaktadırlar.
8. İlkökul öğretmenlerinin tamamına yakını "İnsanlara karşı hoşgörülü davranmak toplumun içerisindeki dayanışmayı artırır" görüşüne katılmaktadır.
9. İlkökul öğretmenlerinin tamamına yakını "İnsanlarda demokratik tutum ve düşüncelerin oluşmasında ve gelişmesinde hoşgörünün büyük bir etkisi vardır" görüşüne katılmaktadırlar.

10. İlkokul öğretmenlerinin yarısından fazlası "Demokrasi anlayışının hakim olduğu bir yerde hoşgörü kendiliğinden ortaya çıkan bir olgudur" görüşüne katılmaktadırlar. Ayrıca bu görüşe cinsiyet bakımından bayan ilkokul öğretmenleri, erkek ilkokul öğretmenlerine oranla verilen görüşe daha lehte bir tutum sergilemişlerdir.
11. İlkokul öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu "Hoşgörü demokrasinin temel öğelerindendir" görüşüne katılmaktadırlar.
12. İlkokul öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu "Hoşgörü demokrasinin kalıcılığını sağlar" görüşüne katılmaktadırlar.
13. İlkokul öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu "Hoşgörünün demokrasi üzerindeki etkisi, siyaset, kültür, iletişim vb. unsurlara da hakim olmasıyla birlikte ortaya çıkar" görüşüne katılmaktadırlar.
14. İlkokul öğretmenlerinin tamamına yakını "Demokrasilerde insanların birbirine hoşgörülü davranmalarının temelinde karşılıklı saygı vardır" görüşüne katılmaktadırlar.
15. İlkokul öğretmenlerinin tamamına yakını "Hoşgörülü toplumlar demokratik tutum, düşünce ve anlayışları çabuk benimserler" görüşüne katılmaktadırlar. Ayrıca bu görüşe cinsiyet bakımından bayan ilkokul öğretmenleri erkek ilkokul öğretmenlerine oranla verilen görüşe daha lehte bir tutum sergilemişlerdir.
16. İlkokul öğretmenlerinin tamamına yakını "Toplumlarda demokratikleşmenin sağlanmasında, insanlar arasında kurulacak olan iletişim, hoşgörü, sevgi ve saygı ortamında ihtiyaç vardır" görüşüne katılmaktadırlar.
17. İlkokul öğretmenlerinin çoğunluğu "Demokrasinin uygulandığı toplumlarda hoşgörü, yardımlaşma işbirliği- ön plandadır" görüşüne katılmaktadır. Ayrıca bu görüşe cinsiyet bakımından bayan ilkokul öğretmenleri, erkek ilkokul öğretmenlerine oranla daha lehte bir tutum sergilemektedirler.
18. İlkokul öğretmenlerinin çoğunluğu "Demokrasi ile hoşgörü arasında kardeşlik ilişkisi vardır" görüşüne katılmaktadırlar. Ayrıca bu görüşe cinsiyet bakımından bayan ilkokul öğretmenleri erkek ilkokul öğretmenlerine oranla daha lehte bir tutum sergilemektedirler.
19. İlkokul öğretmenlerinin tamamına yakını "Hoşgörünün hakimi olduğu demokrasilerde kişi haklarına saygı vardır" görüşüne katılmaktadırlar.
20. İlkokul öğretmenlerinin çoğunluğu "Demokrasi toplumların hoşgörülü tutum ve düşüncelerini etkiler" görüşüne katılmaktadırlar. Ayrıca bu görüşe ilkokul öğretmenlerinin görev yaptıkları yerler bakımından il ve ilçede çalışan öğretmenler, köy ve kasabada çalışan öğretmenlere oranla daha lehte bir tutum sergilemişlerdir.

Büyükkaragöz ve Kesici

21. İlkokul öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu "Demokrasilerin temelinde karşılıklı anlayış ve güven vardır" görüşüne katılmaktadırlar.
22. İlkokul öğretmenlerinin tamamına yakını "Sistemli ve fonksiyonel bir hoşgörü anlayışına sahip bireylerde kendine ve başkalarına karşı güven duygusu gelişir" görüşüne katılmaktadırlar.
23. İlkokul öğretmenlerinin tamamına yakını "Hoşgörü, bireylere ve toplumlara işleri kolaylaştırma anlayışı kazandırır" görüşüne katılmaktadırlar. Ayrıca bu görüşe ilkökul öğretmenlerinin görev yaptıkları yerler bakımından il ve ilçede çalışan öğretmenler, köy ve kasabada çalışan öğretmenlere oranla daha lehte bir tutum sergilemişlerdir.
24. İlkokul öğretmenlerinin tamamına yakını "Demokrasiye inanma, bunu kişiliğin genel bir tutumu olarak kabullenme bireye verilecek olan demokrasi eğitimi ile olur" görüşüne katılmaktadırlar.

Öneriler

Bu araştırmayla elde edilen bulgulara yorumlara ve sonuçlara göre yapılacak yeni araştırmalara dair öneriler aşağıda verilmiştir:

1. Hoşgörü ve demokratik tutumlarla ilgili olarak ilkökul öğretmenlerinden her türlü branş öğretmene varıncaya kadar çeşitli araştırmalar yapılmalıdır.
2. Türk Milli Eğitimi bir bütündür. Bütün kurum ve elemanları ile bir bütünlük arzeder. Yönetici, müfettiş ve diğer milli eğitim personeline de hoşgörü ve demokrasi ile ilgili araştırmalar yapılmalıdır.
3. Doğrudan ve dolaylı olarak öğretmen yetiştiren yükseköğretim programlarında hoşgörü ve demokrasi eğitimi ağırlık verilmesidir.
4. Demokrasi bir yaşam biçimi olduğuna göre öğretmenler öğrencilere yaparak yaşayarak öğrenme yöntemi ile çeşitli dersler, etkinlikler ve grup çalışmaları vasıtasıyla model olmalıdır.
5. Milli Eğitim Bakanlığı hizmet içi eğitim yoluyla ilkökul öğretmenlerine belli aralıklarla demokrasi, hoşgörü ve insan hakları konularında seminer vb. faaliyetlerle bilgi vermelidir.
6. Demokrasi ve hoşgörü anlayışının öğretmenlerde sadece bilişsel bazda kalmaması ve bunun davranışlara da yansiyabilmesi açısından öğretmen yetiştiren kurumlarda bu anlayışa yönelik dersler ve uygulamalara ağırlık verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Arvasi, S.A. (1976). *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Özdemir Basımevi.
- Başaran, İ.E. (1995), "Hoşgörü ve Eğitim" *Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı (5 Mayıs 1995)*, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi İşbirliği İle (2).
- Batuhan, H. (1959). *Batıda Tolerans Fikrinin Gelişmesi*. İstanbul: Anıl Yayınları.
- Büyükkaragöz, S.S. (1990). *Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Türk demokrasi Vakfı Yayınları.
- _____, (1994). "Demokrasi Eğitimi ve Okul" *Demokrasi Gündemi*, TDV Bülteni, Sayı: 19.
- _____, Üre, Ö. "Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Demokratik Tutumları Araştırması" *Demokrasi Gündemi* TDV Bülteni, Sayı: 19.
- _____, (1995). *Yükseköğretim Programları ve Demokratik Tutumlar*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- _____, (1995). "Hoşgörü Demokrasi ve Eğitim" *Sağlıkta Hukukta Eğitimde Demoi'craside Hoşgörü*. Konya: Konya Sağlık Eğitim Enstitüsü Yayınları, 19.
- _____, Çivi, C. (1996). *Genel Öğretim Metotları*. 6.b. İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.
- Gömlüksiz, Müfit. (1988). "Demokratik Sınıf Ortamı Açısından Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Elemanları ve Öğrencilerinin Davranışlarının Değerlendirilmesi", (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1985). *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Öner, N. (1990). *İnsan Hürriyeti*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tekindal, S. (1988). "Okula İlişkin Tutum İle Akademik Başarı Arasındaki İlişki", *Çağdaş Eğitim*, Sayı: 139.

Yazarlar

Prof.Dr. Savaş BÜYÜKKARAGÖZ, Selçuk Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı Öğretim Üyesi ve Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanıdır.

Şahin KESİCİ, Selçuk Üniversitesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.